

Munich Personal RePEc Archive

Specificities of industrial development in Ukraine during the new economic policy and the problem of increasing taxation efficiency

Tamilina, Larysa

Independent Research

1 January 2013

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/96494/>

MPRA Paper No. 96494, posted 13 Oct 2019 15:52 UTC

На правах рукопису

ТАМЛІНА ЛАРИСА ВОЛОДИМИРІВНА

**Особливості розвитку промисловості України в період непу та проблема
удосконалення оподаткування**

**Specificities of industrial development in Ukraine during the new economic policy
and the problem of increasing taxation efficiency**

2013

Розвиток оподаткування промислових підприємств в 20-х роках визначався, з одного боку, тими політичними умовами та загальноекономічними принципами, якими характеризувалась українська економіка в період запровадження непу, та, з іншого боку, структурою управління усупільненої промисловості.

На початку 20-х років економіка Україна перебувала в критичному стані. Тривала війна та чисельні помилки політики воєнного комунізму мали суттєві негативні наслідки на всі галузі народного господарства, що позначилось на показниках їх діяльності. В 1920 р. валова продукція сільського господарства складала 65% від рівня 1913 р., продукція важкої промисловості дорівнювала 13,75% обсягів 1913 р [29, с.120] Кількість зайнятих в крупній промисловості скоротилась з 2400 тис. в 1913 р. до 1273 тис. в 1920 р. [29, с.121]. Продуктивність праці в промисловості суттєво знизилась, розпочалась міграція населення з міст в села, з метою уникнення голоду. Більшість підприємств не функціонували (з 37 тис. зареєстрованих промислових підприємств в 1920р. функціонувало приблизно 2 тис) [29, с.121]. Практично зовсім не працювала металургійна промисловість, припинилось видобування залізних та марганцевих руд. В кам'яновугільній промисловості України видобували лише 18% вугілля порівняно з 1917р.[29, с.122]. Більш як 600 вугільних шахт не працювали [29, с.122]. Внаслідок відсутності палива та металу припинили свою роботу машинобудівні заводи України, випуск продукції яких складав 4% від довоєнного рівня [29, с.122]. Ситуація загострювалась занепадом інфраструктури: значна кількість залізничного та водного транспорту була зруйнована, внаслідок чого стало неможливим встановлення нормальних господарських зв'язки між різними галузями народного господарства та регіонами країни. Комунальне господарство знаходилось в схожому стані: окремі електростанції були зупинені, не працювала система водопостачання.

Зруйнована промисловість не володіла достатнім потенціалом та капіталами щоб надати поштовх до покращення ситуації. Сільське господарство, виступаючи провідним сектором по відношенню до промисловості, характеризувалось низьким рівнем технічного оснащення та використанням примітивних методів ведення господарства. В таких умовах його продуктивність значно залежала від природних умов, які в 20-х роках в більшості випадків були несприятливими. Необхідність відбудови економіки вимагала створення умов для функціонування приватного виробника, та повернення до товарно-грошових відносин. Навесні 1921р. політика “воєнного комунізму” була замінена новою економічною політикою. Першим кроком до непу стали рішення X з’їзду партії про заміну розкладки натуральним податком. Резолюція з’їзду була закріплена декретом ВЦВК від 21.03.1921р., згідно з яким дозволялась вільна торгівля в рамках місцевого товарообігу та, поряд з цим, обмін надлишків селянської продукції на товари промисловості [30, с.85]. Державні та кооперативні підприємства та організації почали брати участь у вільній торгівлі, що стихійно відроджувалась. Раднарком, з метою регулювання цього процесу, прийняв 09.09.1921р. “Наказ про проведення в життя основ нової економічної політики”, яким дозволив перехід до грошової форми обігу [30, с.86]. З цією ж метою 17 жовтня 1921 р. ВЦВК і РНК прийняв декрет, яким надав право сільськогосподарським колективам вільно розпоряджатися надлишками виробленої продукції, що залишалась після сплати державних податків. В жовтні 1921р. був скасований обов’язковий безгрошовий товарообмін та надано право здійснювати угоди у трьох будь-яких формах: натуральній, змішаній або грошовій [30, с.87].

Перехід до нової економічної політики супроводжувався радикальними змінами в галузі фінансів, кредиту та грошового обігу. Поряд з вищеназваними заходами, була

відновлена кредитна система, проведена грошова реформа, забезпечений сталий грошовий обіг. У жовтні 1921р. був створений Державний банк [30, с.196], на який покладалось кредитування великої державної промисловості, кооперативних та інших організацій, приватних підприємств, приймання та видача грошових вкладів, організація та здійснення розрахунків між установами, підприємствами, тощо [30, с.196]. З метою зосередження фінансування державної промисловості в одній кредитній установі у жовтні 1922 р. був заснований Торгівельно-промисловий банк (Промбанк) [30, с.197].

Існування приватного сектору було визнано та закріплено законодавством. Дозволялось знаходження в приватній власності будівель, споруд, промислових підприємств, засобів виробництва, грошей, цінних паперів та інших цінностей. Земельний кодекс від 30-10-1922р. скасував приватну власність на землю та інші природні ресурси, проте держава надавала селянам право користуватися землею [31, с.15]. Указом від 1924р. була дозволена оренда землі та використання в виробництві найманої праці [31, с.116].

Відновлення ринкових відносин надало поштовх до розквіту приватного виробництва. Співвідношення між приватним та державним секторами варіювались залежно від сфери діяльності. Приватні підприємства були, головним чином, невеликі за розміром, в той час як держава контролювала великі підприємства, діяльність яких вимагала значних обсягів основного та обігового капіталів. Усуспільнений сектор, внаслідок цього, домінував в галузях важкої промисловості. Не виключною була, однак, ситуація, коли приватні підприємства існували поряд з державними, займаючись під час фактично ідентичними видами діяльності [32, с.170].

З переходом до непу велика кількість націоналізованих підприємств залишалась в безпосередньому управлінні держави (2,5 тис підприємств, що знаходились в задовільному

стані) [29, с.130]. Решта приєднувалась до більших за розміром об'єктів або зараховувалась до орендного фонду, 90% якого становили підприємства, що займалися обробкою сільськогосподарської продукції [33, с. 32]. Перехід до нових принципів організації економіки вимагав впровадження корінних змін насамперед в систему методів управління промисловістю. У цей період виникають і поширюється виробничі об'єднання підприємств – трести, що утворювались з однорідних підприємств за територіальним або виробничо-територіальним принципами [34, с. 15]. Система главків, таким чином, була замінена системою трестів, що мали функціонувати на засадах господарського розрахунку.

Першими офіційними актами, що поклали початок господарського розрахунку у діяльності трестів були “Наказ Ради Народних Комісарів про проведення в життя нової економічної політики” від 9 серпня 1921 р., та “Основні положення про заходи по відбудові великої промисловості і піднесення і розвитку виробництва”, затвердженні РПО від 12 серпня 1921 р. [30, с. 133, 134]. Ці документи були спрямовані на посилення концентрації промислового виробництва, розвиток господарського розрахунку та на посилення принципу централізації та адміністративно-командного підходу в управлінні промисловими підприємствами. Масове трестування промисловості почалось у другій половині 1921 р. і, головним чином, завершилось на кінець 1922 р. [30, с. 134]. В Україні було створено 24 трести, що безпосередньо підпорядковувались Українській раді народного господарства [30, с. 134]. Поряд з цим, відбувалось поділення промисловості на союзного, республіканського і місцевого підпорядкування. Керівництвом промисловості союзного підпорядкування займалась ВДНГ СРСР, республіканського - ВДНГ УРСР, місцевого – губернські раднаргоспи.

Останнє, в свою чергу, надало поштовх до пірамідального посилення контролю. Це явище стосувалось не лише промисловості, але й фінансової сфери та охопленої державою торгівлі. Націоналізовані фабрики, заводи та підприємства були, таким чином, об'єднані вертикально та горизонтально в трести, які управляли та контролювали діяльність підприємств, що входили до їх складу. Трести були згодом об'єднані в синдикати, які функціонували як координатори для трестів та, поряд з цим, виконували функцію оптового реалізатора їх продукції. В голові піраміди знаходилась держава під диктатом комуністичної партії, яка займалась контролем діяльності націоналізованого сектору [35, с. 32].

Для державного промислового сектору ринок мав відносно значення оскільки неможливо стверджувати про повноцінність ринкових принципів в умовах, коли, по-перше, виробництво відбувається під контролем держави, та, по-друге, більша частина обігу товарів мала місце поза межами ринку. Діяльність приватних підприємств була також значно обмежена. Відносна відсутність прямого впливу держави на приватних виробників не виключала можливості використання нею непрямих важелів регулювання їх поведінки, оскільки розмір наявних ресурсів в приватному секторі значно залежав від податкової та кредитної політики держави.

Відношення до непу (перш за все, до достатньої самостійності державних підприємств) були неоднозначними [35, с. 32]. Більшість економістів сходилися на тому, що такий стан речей матиме лише тимчасовий характер та є необхідним для переходу до повноцінної радянської економіки. В літературі того часу неп уявлявся відхиленням від шляху побудови раціональної економіки, проте мав гарантувати успіх в досягненні цілей, вибраних ще в період революції. Перехід до непу в контексті урегулювання взаємовідносин

між державою та селянами, характеризувався більш глибокою метою, яка полягала в оздоровленні націоналізованої промисловості та надання усупільненим підприємствам домінуючої ролі в економіці.

Факти свідчать, що неп характеризувався гострим протиріччям, відсутністю конструктивних підходів до управління промисловістю, незбалансованим співвідношенням ринкових та адміністративних методів, проте, все ж являв собою значний крок у зміні як поглядів, так і головних складових економічного механізму управління господарством.

Дія ринкових принципів та сприятлива політика уряду значно покращили стан виробничого сектору. Випуск продукції важкої промисловості в 1922/23 рр. порівняно до 1912р. складав 23%, проте вже в 1923/24 - 35,5%, 1924/25 - 55,7%, 1925/26р. – 93% [36, с. 50]. В літературі зазначалось, що в 1926 р. обсяги виробництва перевищили їх довоєнний рівень, показники зростання, однак, значно відрізнялись по різних галузях народного господарства: відносно швидко покращувався стан легкої промисловості та машинобудування, особливо сільськогосподарського.

Дія ринкових принципів не завадила державі активно втручатися в діяльність державних підприємств. Факти свідчать, що механізм державного регулювання усупільненої промисловості впроваджувався з перших років непу з подальшим його посиленням впродовж десятиріччя. Основними важелями впливу держави на діяльність держпромисловості виступали: планування виробництва, здійснення цінової політики, регламентація збути продукції та бюджетне фінансування їх діяльності.

З метою закріплення планових принципів вже в лютому 1921 року при Раді Праці і Оборони була заснована Державна загально планова комісія. [30, с. 116]. З метою підтримки цих тенденцій в Україні 28 вересня 1921 року була створена Українська Економічна Рада,

функції якої полягали в узгодженні та планомірному керівництві діяльності економічних наркоматів [30, с. 117]. На УЕР покладалась обов'язки формування органів планової роботи, якими стали Укрдержплан та планові комісії при наркоматах та відомствах [30, с. 118]. У відбудовчій період планування носило галузевий характер, тобто складались плани розвитку окремих галузей господарств, що обмежували та регламентували діяльність підприємств шляхом розробки промислових планів, які являли собою завдання підприємствам або галузевим об'єднанням. Останні включали визначення обсягів виробництва, чисельності робітників, продуктивність праці, заробітну плату, цін на продукцію, а також розмір прибутку [30, с. 123]. Планування в перші роки непу носило, відносний характер, в подальшому, однак, була визначена його провідна роль в регулюванні економічними процесами.

З метою удосконалення планування промислового виробництва в 1923 році була проведена реформа організаційної структури ВДНГ УРСР, внаслідок чого в її складі було створено два основних управління: Економічне управління (виконувало функцію планового регулювання промисловості в цілому) та Управління промисловості (забезпечувало здійснення оперативного управління підвідомчою УРСР великою трестовою промисловістю та окремими господарськими підприємствами [30, с. 124]. Планування в цих умовах відбувалось за наступним алгоритмом: на першому етапі розробки промислового плану республіки, спеціально створена при Управлінні промисловістю ВДНГ УРСР комісія промплану розглядала виробничі програми трестів і вносила до них відповідні корективи. В разі необхідності програми повертались до тресту для переробки і після відповідного корегування надсилалась до Президії ВДНГ на затвердження [30, с. 124]. З метою посилення ролі планування 10 квітня 1925 року уряд УРСР прийняв нове

положення про державну планову комісію УРСР [30, с. 131], згідно з якою Держплан переходив у підпорядкування безпосередньо РНК УРСР. Це положення також наголошувало на необхідності ув'язки господарського плану УРСР з завданням Держплану СРСР, внаслідок чого план УРСР мав виступати частиною загального плану всього господарства країни [30, с. 131]. Розвиток планування, таким чином, закріпило адміністративний підхід до регулювання виробничої діяльності державних підприємств, обмежуючи операційну діяльність трестів показниками, що визначались виробничими планами та кошторисами, відхилення від яких можливо було лише за дозволом ВДНГ.

Збутова політика державної промисловості в період непу, хоч і не являла собою прямий перерозподіл виробленої продукції, проте знаходилась під її прямим контролем. Створені в січні 1922 року синдикати мали за мету прискорення процесу збуту промислової продукції та регулювання торгової діяльності як об'єднань, так і окремих його членів. Останнє передбачало розподіл замовлень, встановлення цін, районування продукції, узгодження збутової діяльності членів синдикату [37, с. 102, 103]. В перші роки непу відношення між синдикатами та трестами мали дійсно комерційний характер. В подальшому, однак, держава починає активно втручатися в їх діяльність шляхом використання адміністративних методів. В 1924 році запроваджується нова практика співробітництва синдикатів і трестів, згідно з якою трести зобов'язувались реалізовувати 100% своєї продукції через синдикати [38, с. 116]. Необхідність такої практики виправдовувалась посиленням планових елементів во взаємодії між трестами та синдикатами. Більш того, планування, управління та керівництво процесами, що відбувались в усупільненій промисловості, не можливо було здійснювати якщо збутова політика знаходиться поза межами контролю держави. В 1924 році держава радикально

змінює своє відношення до синдикатів та участі трестів в об'єднаннях. З цього моменту створення синдикатів відбувалось за іншим механізмом - не самими трестами на основі добровільної угоди між собою, а в адміністративному порядку по рішенням ВДНГ та РПО. Як результат, синдикати повністю монополізували збут продукції державної промисловості, та розглядались як збутові органи державних підприємств, від діяльності яких залежала їх доля [39, с. 176]. Сконцентрував в своїх руках збут продукції на внутрішньому ринку, синдикати повністю ізолювали трести від участі у ринковому обороті. В своїй діяльності по реалізації продукції ні трести ні синдикати, однак, не мали самостійності, оскільки їх відносини формувались на основі торгового преїскуранту, де були визначені ціни, що, як правило, урахувували виробничу собівартість, накладні витрати тресту, накладні витрати синдикату та певний розмір прибутку. Цінова політика держави була посилена, ще з 1923 року, після кризи збуту продукції. Постановою РПО "Про порядок встановлення граничних цін на товари", від 22.02.24 року комісії внутрішньої торгівлі надавалось право регулювати ціни на всі товари та вводити граничні ціни по всім видам продукції [40, с. 19].

Виробнича та збутова діяльність усупільненої промисловості характеризувалась, таким чином, наявністю суперечливих відносин між державними підприємствами та самою державою, які не мали нічого спільного з ринком, а виступали скоріш проявом процесу закріплення адміністративних методів управління промисловістю. Огляд фінансової сторони взаємодії держави та трестів не залишали ніякого сумніву щодо відсутності будь-якої самостійності державних підприємств не лише в оперативно-господарській, але й кредитно-фінансовій діяльності.

Аналіз правових актів, прийнятих на основі декрету від 10 квітня 1923 р., дає підстави стверджувати, що трест як організаційно правова одиниця був нічим іншим, як компромісом між ринковими та командно-адміністративними принципами функціонування. Теоретично, підприємства, що працювали на принципах госпрозрахунку, повинні були самостійно приймати рішення відносно виробництва та бути фінансово незалежними від держави. ВДНГ і РПО, однак, володіли повним правом розпорядження їх статутним капіталом та прибутками, розглядали та затверджували їх промфінплани, баланси, кошториси та звіти, що вказує на відсутність у трестів не лише юридичної самостійності, але й самостійності як госпрозрахункової одиниці.

Законодавство визнавало власником та надавало право розпоряджатися майном одночасно самому тресту та ВДНГ і РПО. Стаття 6 декрету “Про державні підприємства, що діють на засадах господарського розрахунку (трести)” зазначала, що трест володів, користувався та розпоряджався наданим йому майном [40, с. 36], в той же час як стаття 5 цього ж закону наголошувала, що розпорядження майном тресту здійснювалось РПО і ВДНГ. На практиці ж саме держава в особі РПО і ВДНГ займалась управлінням діяльністю трестів та розпорядженням його майном.

Формування взаємовідносин між трестом та державою відбувалось за наступними принципами [40, с. 16-18]:

1. Держава передавала тресту кошти у безстрокове користування під час його заснування для утворення статутного капіталу та його подальшого збільшення.
2. Держава надавала трестам позики на умовах їх повернення або перерахування у безповоротну субсидію.

3. У випадку закінчення трестами року зі збитками відбувалось їх покриття за рахунок державної скарбниці.
4. Довгострокове кредитування підприємств державою регулювалось ВДНГ. Довгострокові позики від кредитних установ допускались лише за його дозволом.
5. Самостійність трестів обмежувалась правом розпоряджатися обіговими коштами після затвердження ВДНГ розміру установчого капіталу.
6. Поповнення установчого капіталу тресту відбувалось в бюджетному порядку.
7. Весь отриманий прибуток тресту підлягав перерахуванню до державної казни за винятком тієї частини, що спрямовувалась до його резервного фонду. Розмір останнього визнавався ВДНГ.

Аналіз законодавства 20х років, таким чином, дає підстави стверджувати, що державні підприємства ніколи не володіли повним ступенем самостійності, а виступали суб'єктами, що фінансово підпорядковувались державі. З розвитком процесу трестування характер фінансового статусу підприємств ще більш ускладнився. Кредитний механізм поступово приймав специфічну форму у випадку державної промисловості. Ще в 1922 році Народний комісаріат фінансів перейшов від попереднього планового розподілу коштів між націоналізованою промисловістю до кредитного порядку (Юрловський). Суми, що раніш отримувались з бюджету у формі безповоротних дотацій, стали надходити до підприємств через кредитну систему у формі строкових позик промисловості. Банківська система в такому випадку виступала передаточним механізмом між державою та підприємствами, що їй належали, розподіляючи ресурси між окремими галузями промисловості та підприємствами відповідно до особливій угоді Наркомфіну та ВДНГ [40, с. 267].

Впровадження такої системи фінансування державного сектору вплинуло на структуру коштів, що отримували підприємства. Статистика вказувала на поступове витиснення банківським кредитуванням бюджетного фінансування [40, с. 284]. Проте природа фінансових взаємовідносин між державними підприємствами та державою не змінилась, модифікації підлягала лише їх форма, оскільки основним джерелом в будь-якому випадку залишався державний бюджет, в той час, як роль банку виступала в значній мірі технічною. Державні підприємства, таким чином, повністю підпорядковувались бюджету, незалежно від механізму отримання державних коштів.

Таблиця 1.

Структура фінансування державної промисловості

в 1922-24рр, млн. крб. [40, с. 284]

	1922/23 р.	1923/24 р.
Бюджетне фінансування	107	75
Збільшення банківської заборгованості	140	260
Загалом	247	335

Ситуація, більш того, ускладнювалась невизначеністю відносин між трестом та підприємствами, що входили до його складу. Трести виступали головною формою управління, в той час як головною виробничою ланкою було підприємство, яке внаслідок цього вимушене було працювати в повній залежності від тресту, не маючи уяви відносно результатів своєї діяльності, оскільки увесь прибуток зникав в загальнотрестовському

бюджеті. Поступово стало очевидним, що без надання підприємству самостійності в оперативно-господарському та комерційно-фінансовій діяльності подальший розвиток промисловості неможливий. Реалізацію останнього передбачала постанова РПО від 11 червня 1926р., яка закріплювала переведення підприємств на господарський розрахунок із самостійним балансом та фінансуванням [41, с. 56]. Проте повної самостійності як у фінансовій, так і в комерційній діяльності, підприємства не отримали. Трест залишався юридичною особою, за якою закріплювалось право здійснювати торгові операції. Підприємства були зобов'язані відпускати продукцію трестам по собівартості, внаслідок чого концентрація прибутків відбувалась на рівні трестів.

У 1927р. була зроблена ще одна спроба посилити самостійність підприємств, юридичне оформлення якої відбулось 29 червня 1927 р. постановою ВЦВК і РНК СРСР “Положення про державні промислові трести”. Однак, на практиці це положення посилювало принципи централізації та планування в управлінні промисловістю, ігноруючи дію законів ринку [41, с. 56]. В кінці 20х років як результат загострення невідповідності форм управління промисловістю характеру закріплених на той момент господарських відносин, на місці трестів виникають галузеві об'єднання, що стають основною ланкою управління промисловістю.

Характеристика державної промисловості, таким чином, вказує на відсутність дійсно ринкових товарно-грошових відносин на мікрорівні: між підприємствами з одного боку, та підприємствами і державою з іншого, що виступало наслідком глибокої деформації фінансових взаємовідносин в усупільненому секторі.

Загальні принципи організації економіки та юридичні межі, в яких формувались відносини між державною промисловістю та державою, визначали тенденцію розвитку

податкової справи. Податкова політика виступала в такій ситуації похідною від загальнооекономічних умов непу та принципів організації управління державним сектором. Наявність приватного виробника та набуття державою статусу власника промисловості, а отже й, збільшення видатків державного бюджету на фінансування державних підприємств, вимагали посилення оподаткування, що повинно було вирішити дві задачі: зменшення нагромадження в приватному секторі та посилення в державному. Перша проблема вирішувалась достатньо легко, оскільки у разі обмеженості податкового механізму, завжди можна звернутися до адміністративних важелів. Друга проблема виявилась більш складною, оскільки мала суперечливу природу. З одного боку, податкова політика, як непрямий засіб регулювання поведінки державних підприємств в умовах жорсткого контролю за виробництвом, збутом, цінами та прибутками втрачала доцільність. З іншого боку, кредитно-фінансова залежність підприємств від держави вимагали пошуку ефективних джерел формування державного бюджету, серед яких податки історично посідали головне місце.

Чисельність проблем непу та суперечливість умов, в яких відбувалось їх вирішення суттєво вплинули, таким чином, на процес побудови системи податків та визначили тенденцію її еволюції впродовж десятиріччя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Янбухтин, К. Н. Налоги в условиях капитализма и в советском хозяйстве. – М.: Госфиниздат, 1934. – 72 с.
2. Плотников К.Н. Очерки истории бюджета советского государства. – М.: ГФИ, 1954. – 556 с.
3. Соколов А.А. Критический очерк курса профессора А.А. Соколова Теория налогов. – М.: Госфиниздат, 1931. – 32 с.
4. Соколов А.А. За марксистский анализ налогов и тяжести обложения. – М.: Госфиниздат СССР, 1930. – 71 с.
5. Полозов П.И. Налоги в СССР и капиталистических государствах. – М.: Госфиниздат, 1931. – 47 с.
6. Князев П.В. Роль налогов в политике и экономике СССР. –М.: Госфиниздат, 1930. – 56 с.
7. Тургенев Н.И. Опыт теории налогов. – М.: Соцэкгиз, 1937. – 175 с.
8. Казаков П.Р. Налоги царские и налоги советские. – М.: Финиздат НКФ СССР, 1928. – 49 с.
9. Кутлер П.Н. О налоговых реформах // Вестник финансов. – 1926. – №1. – С. 68-80.
10. Дитман Б.В. Переложение налогов: налоги как ценообразующий фактор. –М.: ГФИ, 1930. – 173 с.
11. Гордин А. Переложение косвенных налогов // Вестник финансов. – 1927. – №10. – С. 32-58.
12. Любимов Н.Н. Современная налоговая политика и проблема переложения налогов // Финансы и экономика. – 1922. – №6. – С. 11-38.

13. А.А. Соколов О влиянии налогов на общий уровень цен // Вестник финансов. – 1926. – №5-6. – С. 28-39.
14. Гензель П.П. Прямые налоги: Очерки теории и практики. – Л.: Финиздат, 1927. – 108 с.
15. Кузовков Д. Перерождение налогов в переходный период // Проблемы экономики. – 1929. – №4-5. – С. 25-60.
16. Кузовков Д. Перерождение косвенных налогов в переходный период // Проблемы экономики. – 1929. – №7-8. – С. 49-82.
17. Соколов А. К вопросам о реконструкции налоговой системы // Вестник финансов. – 1929. – №11-12. – С. 47-57.
18. Микеладзе П. К вопросу об исчислении тяжести обложения // Вестник финансов. – 1925. – №1. – С. 53-69.
19. Добромывсов С. Налоги и возможные в настоящее время их размеры // Вестник финансов. – 1922. – №17. – С. 10-15.
20. Микеладзе П. Двойное обложение и методы его устранения // Вестник финансов. – 1925. – №2. – С. 35-45.
21. Соколов А.А. К теории переложения налогов // Вестник финансов. – 1927. – №5. – С. 53-71.
22. Микеладзе П.В. Современная тяжесть налогового обложения в СССР и в иностранных государствах // Вестник финансов. – 1926. – №67 – С. 194-212.
23. Карпенко Б. И. Финансовая статистика. – Ленинград, 1929. – 252 с.
24. Кац В. О распределительных и налоговых отношениях в СССР // Проблемы экономики. – 1929. – №3. – С. 25-41.

25. Соколов А. Реконструкция налоговой системы // Вестник финансов. – 1929. – №10. – С. 26-38.
26. Соболев М. О природе налога // Финансовые проблемы планового хозяйства. – 1930. – №9. – С. 36-44.
27. Микеладзе П. Проблемы реконструкции налоговой системы. // Вестник финансов. – 1925. – №9. – С. 34-44.
28. Микеладзе П.В. Косвенные налоги. – Л., 1927. – 124 с.
29. Очерки развития народного хозяйства Украинской ССР (Под ред. А.А. Нестеренко и др.). – М.: Акад. Наук СССР, 1954. – 555 с.
30. Історія народного господарства Української РСР. (Під редак. І.І. Лукінова), т. 2.– К.: АН УРСР, Ін – т економіки, 1984. – 402 с.
31. Хозяйственный механизм периода непа (по материалам 20х годов). (Под ред. Богомолова Е.В.). – М.: ИНИОН, 1990. – 177 с.
32. Нікула О.І. Економічна історія України і світу. Навчальний посібник. –Львів: Львівський банківський інститут, НБУ, 2001. – 340 с.
33. Новая экономическая политика в промышленности. Сборник декретов, постановлений и инструкций. – М.: ВСНХ, 1921. – 142 с.
34. Мартынов Б.С. Государственные тресты. – М.: ГФИ, 1924. – 59 с.
35. Национализация промышленности в СССР. Сборник документов и материалов (Под ред. И.А. Глазкова). – М.: Полит. Лит., 1954. – 142 с.
36. Україна в цифрах 1927. Статистичний щорічник. – Х.: Народне господарство та облік, 1927. – 132 с.

37. Богомазов Г.Г. Формирование основ социалистического хозяйственного механизма в СССР в 20-30х гг. – Л.: Изд. ЛГУ, 1983. – 160 с.
38. Авдаков Н.К., Бородин В.В. Производственные объединения и их роль в организации управления советской промышленностью. (1917 – 1932). – М.: Изд-во Московского ун - та, 1973. – 240 с.
39. Гориков М.М. НЭП: поиск путей развития. – М.: Знание, 1990. – 62 с.
40. Неп и хозрасчет. (Под ред. М.Я. Петракова). – М.: Экономика, 1991. – 364 с.
41. Гринчуцький. В. Державне регулювання промисловості в роки НЕПу // *Вісник ТДТУ*. – 1996. - №1. – с.52-57.
42. Дьяченко В.П. Советские финансы в первой фазе развития социалистического государства. – М.: ГФИ, 1947. – 476 с.
43. Ривкин Б.Б. Финансы и кредит в период подготовки и проведения Великой Октябрьской Социалистической Революции. – М.: Госфиниздат, 1939. – 149 с.
44. Народное хозяйство СССР за 1917 –1947 гг. – М.: Госпланиздат, 1947. –438 с.
45. Звіт Народного комісаріату державного контролю УРСР про виконання державного розпису прибутків та видатків України в 1922р. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 632.
46. Доповіді та статистичні відомості губернських фінвідділів про введення в дію на місцях Декретів Рад наркому УРСР про посередні податки. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. –Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 633.

47. Постанови ВУЦВКу та Раднаркому УРСР з питань оподаткування (14 листопада 1922р.) – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 588.
48. Положение о промышленном налоге и правила его взимания. – Екатеринбург.: НКФ, 1921. – 23 с.
49. Налоговое законодательство. – М.: ГЗИ, 1921. – 170 с.
50. Плотников Г.В. Законодательство о налогах в промышленности. – М.: Высш. Сов. Нар. Хоз., 1924. – 272 с.
51. Промысловое обложение, патентный сбор, уравнильный сбор, Личный промысловый налог. – Л., М.: Прибой, 1924. – 191 с.
52. Государственный подоходно-поимущественный налог и подоходный налог с государственных и кооперативных предприятий и смешанных обществ. – Х.: ВСНХ УССР, 1924. – 248 с.
53. Гензель П.П. Налоги Союза ССР. – М.: Финиздат, 1926. – 140 с.
54. Стаття податкового управління Наркомфіну УРСР про податкову політику радянської влади. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 2517.
55. Альтшулер В.Н. Налоги: промысловый, подоходный, гербовый сбор и акцизы. – М.: Экономическая жизнь, 1926. – 344 с.
56. Ильин Л.Г. Техника косвенного обложения. – Л., 1927. – 198 с.
57. Циркуляри Наркомфіну УРСР про встановлення, стягнення і звітність по посереднім податкам. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 2598.

58. Матеріали щодо перегляду податкового законодавства на Україні. –Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 4755.
59. Доповідна записка Наркомфіну УРСР в УККП(б) про стан кустарної промисловості на Україні в 1925р. та надання пільг ремісникам по оподаткуванню. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 4770.
60. Всесоюзное совещание налоговых работников 25 ноября - 2 декабря 1926г. – М.: Фин.Издат. НКФ СССР, 1927. – 122 с.
61. Гензель Л.П. К вопросу о налоговой реформе // Вестник финансов. – 1925. – №9. – С.10-29.
62. Кутлер П.Н. К реформе промышленного налога // Вестник финансов. – 1925. – №4. – С.46-59.
63. Гензель П.П. Налоговое законодательство СССР. – М.: Изд. Мосфинотдела, 1927. – 215 с.
64. Відомості окружних фінвідділів про перспективи надходження державних прибутків від податків на 1925-28 рр. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 4849.
65. Новые законы о налогах. Постановления ЦИК и СНК СССР и УССР о промышленном и подоходном налогах и о местных налогах и сборах. – Х.: Наркомфин УССР, 1926. – 37 с.

66. Доповідь НК РСІ про результати обстеження системи прямих податків. – Центральный державный архив вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 3652.
67. Матеріали про організацію податкової та страхової справи на Україні. – Центральный державный архив вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 5140.
68. Камбиоджио Ю.А. Новый справочник по всем налогам. (Под ред. Н.И. Серебrenицкого). – Одесса: Полиграф, 1928. – 110 с.
69. Баранов А.А. Налоги и сборы. – М.: Центрсоюз, 1928. – 206с.
70. Герман А.М. Сборы и пошлины. – М.: Изд. Мосфинотд. Тип. Им. Т. Воровского, 1929. – 8 с.
71. Відомості губернських фінвідділів про надходження державних прибутків та місцевих зборів за 1922 р. – Центральный державный архив вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 694.
72. Матеріали про хід податкової роботи та стан місцевого бюджету по губерніях України за 1922р. – Центральный державный архив вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 613.
73. Матеріали до 1 Всеукраїнського з'їзду робітників посередніх податків. – Центральный державный архив вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 1498.
74. Матеріали про проведення податкової компанії на Україні в 1923/24 – 1924/25 рр. – Центральный державный архив вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 2541.

75. Звіт Народного комісаріату державного контролю УРСР про виконання державного розпису прибутків та видатків України в 1922р. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 632.
76. Доповіді управління державних прибутків Наркомфіну СРСР про його діяльність за 1922/23р. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 1540.
77. Доповіді, звіти, інформації про наслідки проведення компанії по обкладанню основним прибутковим податком на 1-ше півріччя 1924/25р. –Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 2586.
78. Матеріали про надходження державних і місцевих податків і зборів [на території](#) СРСР і УРСР. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України.– Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 2543.
79. Протоколи нарад комісії по розгляду діючої системи місцевого оподаткування при Наркомфіні УРСР і матеріали до них. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 2528.
80. Звіт Наркомфіну УРСР про податкову діяльність за 1923/24р. і матеріали до нього. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 2519.
81. Доповіді Наркомфіну УРСР про структуру податків за 1923/24 – 26/27 рр. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 7487.

82. Огляди і доповіді Наркомфіну УРСР про стан податкової справи на Україні за 1923/24 – 26/27 рр. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 4823.
83. Доповіді Наркомфіну УРСР про податкову практику на Україні та перспективи прямого оподаткування в 1926/27р. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1.– Сп. 7486.
84. Heywood A. Soviet economic concession policy and industrial development in the 1920s // *Europe-Asia studies*. – 2003. – Vol. 52, No 3. – P. 549-569.
85. Graziosi A. Building the first system of state industry in history // *Cahier du Monde russe et sovietique*. –1931. – Vol. XXXII, No 4. – P. 539-580.
86. НЭП: взгляд со стороны. (Составитель В.В. Кудрявцев). – М.: Московский рабочий, 1991. – 302 с.
87. Erlich A. Preobrazensky and the economics of soviet industrialization // *The quarterly journal of economics*. – 1950. – Vol. 64, No 1. – P. 57-88.
88. Маевский И.В. Тяжелая промышленность СССР в первые годы индустриализации (1926 - 1929). – М.: Изд. Акад. Наук СССР, 1959. – 183 с.
89. Erlich A. Notes on Marxian model of soviet accumulation // *The American economic review*. – 1967. – Vol. 57, No. 2. – P. 599-615.
90. Индустриализация СССР: 1926 – 1928гг. Документы и материалы (Ст. редактор. А.А. Воронцовская). – М.: Наука, 1969. – 535 с.
91. Струмилин С.Г. Процессы ценообразования в СССР // *Плановое хозяйство*. – 1928. – №45. – С. 41-54.

92. Контрольні цифри народного господарства УРСР на 1928/29 р. – Харків, 1929. – 300 с.
93. Герчук Я.П. Реконструкция системы налоговых и неналоговых изъятий из обобщественного сектора народного хозяйства и изменение обложения частного сектора. – М.: Госфиниздат, 1930. – 168 с.
94. Кушнір О.О. Податкова політика Радянської влади. – Х.: Держфінвидавництво, 1931. – 54с .
95. Аболин К. Решительно повернуться лицом к доходам обобщественного сектора // Финансы и социалистическое хозяйство. – 1931.– №35. – С. 7-9.
96. Князев П. О налоговой реформе // Финансовые проблемы планового хозяйства. – 1930. – №9. – С. 13-18.
97. Гроссман В.Я. Налоги и сборы в СССР. – М.: Техника управления, 1929. –171 с.
98. Борисов М. Отчисление от прибыли и капитальное строительство промышленности // Финансы и социалистическое хозяйство. –1931. – №18. – С. 15-16.
99. Бутков Д. К реконструкции финансовой системы // Вестник финансов. –1930. – №1. – С. 3-7.
100. Шварцман Н. Обеспечим собственные накопления в социалистической промышленности // Финансы и социалистическое хозяйство. – 1931. – №22. – С. 5-7.
101. Генкин Е. О финансовом планировании и бюджетной системе // Финансовые проблемы. – 1931. – №3-4. – С. 30-40.
102. Україна: статистичний щорічник за 1929р. – Х.: Народне господарство та облік, 1929. – 399 с.

103. Полный налоговый справочник для налогового аппарата и для налогоплательщиков. – М.: Мосполиграф, 1929. – 208 с.
104. Бекаревич А.С. Изучение налоговых объектов и методов обложения. –М.: Госфиниздат, 1928. –234с.
105. Бекаревич А. Изучение и обобщение практики обложения // Вестник финансов. – 1929. – №2. – С. 127-133.
106. Зведені відомості Наркомфіну УРСР про надходження податків по Україні за 1927/28р. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 3703.
107. Рубановський П.Л. Податкова реформа. – Харків: Укрфілія Держфінвидавництва СРСР, 1931. – 238 с.
108. Брюханов Н.П. Финансы второго года пятилетки: бюджет социалистического строительства 1929/30 гг. – М.: Госфиниздат, 1930. – 76 с.
109. Стенограма Всесоюзної податкової наради по непрямим податкам. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 3718.
110. Гордеев А. К вопросу о рационализации налоговой системы // Вестник финансов. – 1929. – №11-12. – С. 57-65.
111. Чугунок А. О реконструкции обложения общественного сектора // Вестник финансов. 1930. – №1. – С. 24-33.
112. Листування з Раднаркомом та наркоматами УРСР про проведення податкової реформи (1929р.). – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 6851.

113. Протоколи засідань комісії Наркомфіну про вилучення коштів з усуспільненого сектору до державних бюджетів (1029р.). – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 6821.
114. Налоговая реформа. Постановление ЦИК и СНК СССР, Инструкции, постановления и циркуляры НКФ Союза ССР. – М.: Госфиниздат, 1930. –64 с.
115. Лифшиц Н. Как перестроить обложение частного сектора // Финансовые проблемы планового хозяйства. – 1930. – №4. С. 65-78.
116. Полозов П. Унификация платежей частного сектора // Финансовые проблемы планового хозяйства. – 1930. – №6. – С. 78-84.
117. Статистичні відомості Наркомфіну УРСР про оподаткування прибутковим та промисловим податком на Україні за 1928/29р. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 5248.
118. Доповіді і статті співробітників Наркомфіну СРСР про приватний капітал. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 7704.
119. Ратнер Б.Е. Налоговый словарь. Все налоги, сборы и отчисления по законодательству на 01.09.1931г. – М., Л.: Госфиниздат СССР, Тип. Искра революции, 1931. – 215 с.
120. Палечек В.О. Налоговый справочник промышленной кооперации и кооперированных кустарей. – Л.: РИО, 1931. – 98 с.
121. Обложение предприятий обобществленного сектора (Законодательные акты и распоряжения НКФ СССР на 01.09 1932г. –М.: Госфиниздат СССР, 1933. –343с.

122. Кутлер К.Н. Обложение обобщественного сектора. –М., Л.: Госфиниздат СССР, 1933. – 160 с.
123. Петров В.Н. Налог с оборота. – М.: Госфиниздат, 1936. – 31 с.
124. Кутлер К.Н. Техника взимания государственных доходов. – М.: Госфиниздат СССР, 1938. – 186 с.
125. Финансы промышленности. Сборник законодательных материалов. – К.: Укр. отделение Госфиниздата СССР, 1938. – 140 с.
126. Глезин С.И. Бюджетная система Союза ССР (Сборник законодательных материалов). – М.: ГФИ, 1947. – 721 с.
127. Белкин Г.Н. Отчисление от прибылей и подоходный налог с предприятий обобщественного сектора. –М.: Госфиниздат, 1936. –40с.
128. Фотиев П.А. Реконструкция системы налоговых и неналоговых изъятий (Налоговая реформа 1930 и 1931гг.). – М.: Госфиниздат, 1931. – 36 с.
129. Борисов М. Отчисление от прибыли и капитальное строительство промышленности // Финансы и социалистическое хозяйство. –1931. – №18. – С. 15-16.
130. Протоколи засідань Раднаркому УРСР про виконання податкових завдань усупільненого сектору. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 8345.
131. Несмелов Ф.Я. Податкова система СРСР. – Харків: Укрфіндержвидавництво, 1933. – 62 с.
132. Воробьев Н.Н. Доходы СССР. Ч.II: Платежи частного сектора. – М.: ГФИ, 1931. – 82 с.

133. Толкушин А.В. История налогов в России. – М.: Юрист, 2001. – 430 с.
134. Казаков П.К. Положение о взимании налогов. – М.: Мосполиграф, 1930. –260 с.
135. Ярошенко Ф.О., Павленко В.Л. Історія податків та оподаткування в Україні. – Ірпінь: Академія ДПС Укр., 2002. – 240 с.
136. Україна в цифрах (стат. довідник). – Х.: Народне господарство та облік, 1936. – 744 с.
137. Народне господарство УРСР. Статистичний щорічник. – Київ, 1935. –350 с.
138. Доповіді і звіти сектору державних прибутків про його роботу за 1932р. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 8349.
139. Звіти Наркомфіну УРСР про надходження платежів з усупільненого сектору за 1932р. – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 30. – Оп. 1. – Сп. 8351.
140. Seligman E. The progress of taxation during the past twenty-five years, and present tendencies // American Economic Association Quarterly. – 1910. – Vol. 11, No. 1. – P. 331 – 353.
141. Соловей Г.Г. Государственные бюджеты Англии, Франции, Германии, Италии, США и СССР. – М., Л.: Изд. ГИЗ, 1928. – 175 с.
142. Rosa C.D. A few comments on a few tax problems // Bulletin of the national tax association. – 1932. – Vol. XVII, No 4. – P. 103-109.
143. Fairchild A. Taxation in a period of economic depression // Bulletin of the national tax association. – 1931. Vol. XVII, No 2. – P. 43- 47.

144. Todd E. The British financial crisis // Bulletin of the national tax association. – 1931. – Volume XVII, No 2. – P. 39-42.
145. How business corporations should be taxed // Bulletin of the national tax association. – 1931. Vol. XVI, No 4. – P. 105-114.
146. Todd E. The taxation of business enterprises // Bulletin of the national tax association. – 1931. – Vol. XVII, No 1. – P. 15-20.
147. Trotabas L. Local finances: taxation to prevent overproduction // Bulletin of the national tax association. – 1932. – Volume XVII, No 8. – P. 231-233.
148. Edgan K. Browning. Tax incidence, indirect taxes and transfers // National tax journal. – 2001. – Vol. XXXVIII, No 4. – P. 525-533.
149. Holzman F. The burden of soviet taxation // The American economic review. – 1953. – Vol. 43, No. 4. – P. 548-571.
150. Бурмистов Д.В., Косарев, З.Д. Отмена налогов с рабочих и служащих в СССР. – М.: Госфиниздат, 1960. – 110 с.
151. Белянова А.М. О темпах экономического развития СССР. По материалам дискуссий 20-х годов. – М.: Экономика, 1974. – 174 с.
152. Vito Tanzi Public Finance in developing countries. – Billing & Sonst Ltd, 1990. – 250 p.
153. Bird R., Oldman O. Taxation in developing countries. – Forth ed., Baltimore: The Johns Hopping University Press, 1990. – 270 p.
154. Fisher S., Sahay R. The transition economics after ten years. – IFM Working Paper, 2000. – 400 p.

155. Toye J. Fiscal crises and fiscal reform in developing countries. // Cambridge journal of economics. – 2000. – Vol. 24. – P. 21-44.
156. Lichtenstein P. A new-Institutional story about the transformation of former socialist economies: a recounting and an assessment // Journal of economic issue. –1996. – Volume XXX, No 1. – P. 243-264.
157. Квасник О.В. Податкове стимулювання розвитку малого бізнесу // Фінанси України. – 2003. – №2. – С. 65-69.
158. Юрій С. І. Оцінка ефективності наданих пільг з оподаткування // Фінанси України. – 2002. – № 12. – С. 55-62.
159. Бодюк А.В. Посилення ролі органів державної податкової служби в удосконаленні податкової політики // Фінанси України. –2003. – № 12. – С. 70-74.
160. Ковалюк О.М. Важливий крок до зменшення податкового тягаря в Україні // Фінанси України. – 2004. – № 1. – С. 55-62.
161. Білостроцька В.О., Островецький В.І. Податкове навантаження в Україні // Фінанси України. – 2002. – № 12. – С. 75-84.
162. Vito Tanzi, Mowell M. Zee. Tax policy for emerging markets: developing countries. // National tax journal. – 2002. – Vol. LIII, № 2. – P. 203-210.
163. Fiscal crises and fiscal reform in developing countries // Cambridge journal of economics. – 2000. – Vol. 24. – P. 21-44.
164. Крисоватий А.І. Гармонізація оподаткування у парадигмі загальнодержавних інтересів // Фінанси України. – 2004. – № 2. – С. 109-117.
165. Юткин Т.Ф. Налоги и налогообложение. – М.: Инфра-М, 1998. – 427 с.